

॥ तैत्तिरीय ब्राह्मणम् ॥

॥ सप्तमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयब्राह्मणे द्वितीयाष्टके सप्तमः प्रपाठकः ॥

त्रिवृथ्स्तोमो भवति। ब्रह्मवर्चसं वै त्रिवृत्। ब्रह्मवर्चसमेवाव रुन्धे। अग्निष्टोमः सोमो भवति। ब्रह्मवर्चसं वा अग्निष्टोमः। ब्रह्मवर्चसमेवाव रुन्धे। रथन्तरं सामं भवति। ब्रह्मवर्चसं वै रथन्तरम्। ब्रह्मवर्चसमेवाव रुन्धे। परिस्रजो होता भवति॥१॥

अरुणो मिर्मिरस्त्रिशुक्रः। एतद्वै ब्रह्मवर्चसस्य रूपम्। रूपेणैव ब्रह्मवर्चसमव रुन्धे। बृहस्पतिरकामयत देवानां पुरोधाम् गच्छेयमिति। स एतं बृहस्पतिसवमपश्यत्। तमाऽहरत्। तेनायजत। ततो वै स देवानां पुरोधामगच्छत्। यः पुरोधाम् स्यात्। स बृहस्पतिसवेन यजेत॥२॥

पुरोधामेव गच्छति। तस्य प्रातः सवने सन्नेषु नाराशं सेषु। एकादश दक्षिणा नीयन्ते। एकादश माध्यं दिने सवने सन्नेषु नाराशं सेषु। एकादश तृतीयसवने सन्नेषु नाराशं सेषु। त्रयस्त्रिंशत्सम्पद्यन्ते। त्रयस्त्रिंशद्वै देवताः। देवता एवाव रुन्धे। अश्वश्चतुस्त्रिंशः। प्राजापत्यो वा अश्वः॥३॥

प्रजापतिश्चतुस्त्रिंशो देवतानाम्। यावतीरेव देवताः। ता एवाव रुन्धे। कृष्णाजिनोऽभिषिञ्चति। ब्रह्मणो वा एतद्रूपम्। यत्कृष्णाजिनम्। ब्रह्मवर्चसेनैवैनं समर्धयति। आज्येनाभिषिञ्चति। तेजो वा आज्यम्। तेजं एवास्मिन्दधाति॥४॥

होता भवति यजेत वा अश्वो दधाति॥ [१]

यदाग्नेयो भवति। अग्निमुखा ह्यद्विः। अथ यत्पौष्णः। पुष्टिर्वै पूषा। पुष्टिर्वैश्यस्य। पुष्टिमेवाव रुन्धे। प्रसवाय सावित्रः। अथ यत्त्वाष्ट्रः। त्वष्टा हि रूपाणि विकरोति। निर्वरुणत्वाय वारुणः॥५॥

अथो य एव कश्च सन्धसूयते। स हि वारुणः। अथ यद्वैश्वदेवः। वैश्वदेवो हि वैश्यः। अथ यन्मारुतः। मारुतो हि वैश्यः। सप्तैतानि हवींषि भवन्ति। सप्तगणा वै मरुतः। पृश्निः पष्ठौही मारुत्या लभ्यते। विद्वे मरुतः। विश एवैतन्मध्यतोऽभिषिच्यते। तस्माद्वा एष विशः प्रियः। विशो हि मध्यतोऽभिषिच्यते। ऋषभचर्मोऽध्यभिषिञ्चति। स हि प्रजनयिता। दध्रा-

ऽभिषिञ्चति। ऊर्वा अन्नाद्यं दधि। ऊर्जैवैनमन्नाद्येन समर्धयति॥६॥

वारुणो विद्वे मरुतोऽष्टौ च॥

[२]

यदाग्नेयो भवति। आग्नेयो वै ब्राह्मणः। अथ यत्सौम्यः। सौम्यो हि ब्राह्मणः। प्रसवायैव सावित्रः। अथ यद्वारहस्पत्यः। एतद्वै ब्राह्मणस्य वाक्पृतीयम्। अथ यदग्नीषोमीयः। आग्नेयो वै ब्राह्मणः। तौ यदा सङ्गच्छेते॥७॥

अथ वीर्यावत्तरो भवति। अथ यत्सारस्वतः। एतद्धि प्रत्यक्षं ब्राह्मणस्य वाक्पृतीयम्। निर्वरुणत्वायैव वारुणः। अथो य एव कश्च सन्त्सूयते। स हि वारुणः। अथ यद्वावापृथिव्यः। इन्द्रो वृत्राय वज्रमुदयच्छत्। तं द्यावापृथिवी नान्वमन्येताम्। तमेतेनैव भागधेयेनान्वमन्येताम्॥८॥

वज्रस्य वा एषोऽनुमानाय। अनुमतवज्रः सूयाता इति। अष्टावेतानि हवीर्यं भवन्ति। अष्टाक्षरा गायत्री। गायत्री ब्रह्मवर्चसम्। गायत्रियैव ब्रह्मवर्चसमव रुन्धे। हिरण्येन घृतमुत्पुनाति। तेजस एव रुचे। कृष्णाजिनोऽभिषिञ्चति। ब्रह्मणो वा एतदृक्सामयो रूपम्। यत्कृष्णाजिनम्। ब्रह्मन्नेवैनमृक्सामयोरध्यभिषिञ्चति। घृतेनाभिषिञ्चति। तथा वीर्यावत्तरो भवति॥९॥

सङ्गच्छेते भागधेयेनान्वमन्येता रूपं चत्वारि च॥

[३]

न वै सोमैन सोमस्य सर्वोऽस्ति। हतो ह्येषः। अभिपुतो ह्येषः। न हि हतः सूयते। सौमीर्यं सूतवंशामा लभते। सोमो वै रेतोधाः। रेत एव तदधाति। सौम्यर्चाऽभिषिञ्चति। रेतोधा ह्येषा। रेतः सोमः। रेत एवास्मिन्दधाति। यत्किं च राजसूयमृते सोमम्। तत्सर्वं भवति। अषाढं युत्सु पृतनासु पप्रिम। सुवर्षामप्स्वां वृजनस्य गोपाम्। भरेषुजाः सुक्षितिः सुश्रवंसम्। जयन्तं त्वामनु मदेम सोम॥१०॥

रेतः सोमः सप्त च॥

[४]

यो वै सोमेन सूयते। स देवसवः। यः पशुना सूयते। स देवसवः। य इष्ट्या सूयते। स मनुष्यसवः। एतं वै पृथये देवाः प्रायच्छन्। ततो वै सोऽप्यारुण्यानां पशूनामसूयत। यावतीः कियतीश्च प्रजा वाचं वदन्ति। तासां सर्वासां सूयते॥११॥

य एतेन यजते। य उ चैनमेवं वेद। नाराशस्यर्चाऽभिषिञ्चति। मनुष्यां वै नराशसः। निहुत्य वावैतत्। अथाभिषिञ्चति। यत्किं च राजसूयमनुत्तरवेदीकम्। तत्सर्वं भवति। ये मे

पञ्चाशतं ददुः। अश्वानां सधस्तुतिः। द्युमदग्ने महि श्रवः। बृहत्कृधि मघोनाम्। नृवदमृत
नृणाम्॥१२॥

सूयते सधस्तुतिस्त्रीणि च॥ [५]

एष गोसवः। षट्त्रिंश उक्थ्यो बृहत्सामा। पवमाने कण्वरथन्तरं भवति। यो वै
वाजपेयः। स सम्राट्सवः। यो राजसूयः। स वरुणसवः। प्रजापतिः स्वाराज्यं परमेष्ठी।
स्वाराज्यं गौरेव। गौरिव भवति॥१३॥

य एतेन यजते। य उ चैनमेवं वेद। उभे बृहद्रथन्तरे भवतः। तद्धि स्वाराज्यम्।
अयुतं दक्षिणाः। तद्धि स्वाराज्यम्। प्रतिधुषाभिषिञ्चति। तद्धि स्वाराज्यम्। अनुद्धते वेद्यै
दक्षिणत आहवनीयस्य बृहत्तः स्तोत्रं प्रत्यभिषिञ्चति। इयं वाव रथन्तरम्॥१४॥

असौ बृहत्। अनयोरैवैनमनन्तरहितमभिषिञ्चति। पशुस्तोमो वा एषः। तेन गोसवः।
षट्त्रिंशः सर्वः। रेवञ्जातः सहसा वृद्धः। क्षत्राणां क्षत्रभृत्तमो वयोधाः। महान्महित्वे
तस्तमानः। क्षत्रे राष्ट्रे च जागृहि। प्रजापतेस्त्वा परमेष्ठिनः स्वाराज्येनाभिषिञ्चामीत्याह।
स्वाराज्यमेवैनं गमयति॥१५॥

इव भवति रथन्तरमाहैकं च॥ [६]

सिंहे व्याघ्र उत या पृदाकौ। त्विषिरग्नौ ब्राह्मणे सूर्ये या। इन्द्रं या देवी सुभगा
जजान। सा न आगन्वर्चसा संविदाना। या राजन्ये दुन्दुभावायतायाम्। अश्वस्य क्रन्द्ये
पुरुषस्य मायौ। इन्द्रं या देवी सुभगा जजान। सा न आगन्वर्चसा संविदाना। या हस्तिनि
द्वीपिनि या हिरण्ये। त्विषिरश्वेषु पुरुषेषु गोषु॥१६॥

इन्द्रं या देवी सुभगा जजान। सा न आगन्वर्चसा संविदाना। रथे अक्षेषु वृषभस्य
वाजे। वार्ते पर्जन्ये वरुणस्य शुष्मे। इन्द्रं या देवी सुभगा जजान। सा न आगन्वर्चसा
संविदाना। राडंसि विराडंसि। सम्राडंसि स्वराडंसि। इन्द्राय त्वा तेजस्वते तेजस्वन्तः
श्रीणामि। इन्द्राय त्वौजस्वत ओजस्वन्तः श्रीणामि॥१७॥

इन्द्राय त्वा पयस्वते पयस्वन्तः श्रीणामि। इन्द्राय त्वाऽऽयुष्मत आयुष्मन्तः
श्रीणामि। तेजोऽसि। तत्ते प्र यच्छामि। तेजस्वदस्तु मे मुखम्। तेजस्वच्छिरो अस्तु मे।
तेजस्वान् विश्वतः प्रत्यङ्। तेजसा सम्पिपृग्धि मा। ओजोऽसि। तत्ते प्र यच्छामि॥१८॥

ओजस्वदस्तु मे मुखम्। ओजस्वच्छिरो अस्तु मे। ओजस्वान् विश्वतः प्रत्यङ्।

ओजंसा सं पिपृग्धि मा। पर्योऽसि। तत्ते प्र यच्छामि। पर्यस्वदस्तु मे मुखम्। पर्यस्वच्छिरो अस्तु मे। पर्यस्वान् विश्वतः प्रत्यङ्मुः। पर्यसा सं पिपृग्धि मा॥१९॥

आयुरसि। तत्ते प्र यच्छामि। आयुष्मदस्तु मे मुखम्। आयुष्मच्छिरो अस्तु मे। आयुष्मान् विश्वतः प्रत्यङ्मुः। आयुषा सं पिपृग्धि मा। इममग्र आयुषे वर्चसे कृधि। प्रियं रेतो वरुण सोम राजन्। मातेवास्मा अदिते शर्म यच्छ। विश्वे देवा जरदष्टिर्यथाऽसत्॥२०॥

आयुरसि विश्वायुरसि। सर्वायुरसि सर्वमायुरसि। यतो वातो मनोजवाः। यतः क्षरन्ति सिन्धवः। तासां त्वा सर्वासां रुचा। अभिषिञ्चामि वर्चसा। समुद्र इवासि गृह्णनां। सोम इवास्यदभ्यः। अग्निरिव विश्वतः प्रत्यङ्मुः। सूर्य इव ज्योतिषा विभूः॥२१॥

अपां यो द्रवणे रसः। तमहमस्मा आमुष्यायुणाय। तेजसे ब्रह्मवर्चसाय गृह्णामि। अपां य ऊर्मो रसः। तमहमस्मा आमुष्यायुणाय। ओजसे वीर्याय गृह्णामि। अपां यो मध्यतो रसः। तमहमस्मा आमुष्यायुणाय। पुष्ट्यै प्रजननाय गृह्णामि। अपां यो यज्ञियो रसः। तमहमस्मा आमुष्यायुणाय। आयुषे दीर्घायुत्वाय गृह्णामि॥२२॥

गोष्वोजंस्वन्तः श्रीणाम्योजोऽसि तत्ते प्रयच्छामि पर्यसा समिपृग्धि माऽसिद्विभूयज्ञियो रसो द्वे च॥ [७]

अभिप्रेहि वीरयस्व। उग्रश्चेत्ता सपत्नहा। आतिष्ठ मित्रवर्धनः। तुभ्यं देवा अधिब्रवन्। अङ्गौ न्यङ्कावभित आतिष्ठ वृत्रहत्रथम्। आतिष्ठन्तं परि विश्वे अभूषन्। श्रियं वसानश्चरति स्वरोचाः। महत्तदस्यासुरस्य नाम। आ विश्वरूपो अमृतानि तस्थौ। अनु त्वेन्द्रो मदत्वनु बृहस्पतिः॥२३॥

अनु सोमो अन्वग्निरावीत्। अनु त्वा विश्वे देवा अंवन्तु। अनु सप्त राजानो य उताभिषिक्ताः। अनु त्वा मित्रावरुणाविहावंतम्। अनु द्यावापृथिवी विश्वशम्भू। सूर्यो अहोभिरनु त्वाऽवतु। चन्द्रमा नक्षत्रैरनु त्वाऽवतु। द्यौश्च त्वा पृथिवी च प्रचेतसा। शुक्रो बृहदक्षिणा त्वा पिपर्तु। अनु स्वधा चिकितां सोमो अग्निः। आऽयं पृणक्तु रजंसी उपस्थम्॥२४॥

बृहस्पतिः सोमो अग्निरिकं च॥ [८]

प्रजापतिः प्रजा अंसृजत। ता अस्मात्सृष्टाः परांचीरायन्। स एतं प्रजापतिरोदनमपश्यत्। सोऽन्नं भूतोऽतिष्ठत्। ता अन्यत्रान्नाद्यमवित्वा। प्रजापतिं प्रजा उपावर्तन्त। अन्नमेवैनं भूतं पश्यन्तीः प्रजा उपावर्तन्ते। य एतेन यजते। य उ चैनमेवं

वेद। सर्वाण्यन्नानि भवन्ति॥२५॥

सर्वे पुरुषाः। सर्वाण्येवान्नान्यवं रुन्धे। सर्वान्पुरुषान्। राडसि विराडसीत्याह। स्वाराज्यमेवेनं गमयति। यद्विरण्यं ददाति। तेजस्तेनावं रुन्धे। यत्तिसृधन्वम्। वीर्यं तेन। यदष्ट्रम्॥२६॥

पुष्टिं तेन। यत्कमण्डलुम्। आयुष्टेन। यद्विरण्यमा बभ्राति। ज्योतिर्वै हिरण्यम्। ज्योतिरेवास्मिन्दधाति। अथो तेजो वै हिरण्यम्। तेज एवाऽऽत्मन्धत्ते। यदौदनं प्राञ्जातिं। एतदेव सर्वमवुरुध्यं॥२७॥

तदस्मिन्नेकधाऽधात्। रोहिण्यां कार्यः। यद्वह्मण एव रोहिणी। तस्मादेव। अथो वर्ष्मेवेनं समानानां करोति। उद्यता सूर्येण कार्यः। उद्यन्तं वा एतं सर्वाः प्रजाः प्रतिनन्दन्ति। दिदृक्षेण्यो दर्शनीयो भवति। य एवं वेद। ब्रह्मवादिनो वदन्ति॥२८॥

अवेत्योऽवभृथा (३) ना (३) इति। यद्वर्भपुञ्जीलैः पवयति। तथ्स्विदेवावैति। तन्नावैति। त्रिभिः पवयति। त्रयं इमे लोकाः। एभिरेवेनं लोकैः पवयति। अथो अपां वा एतत्तेजो वर्चः। यद्वर्भाः। यद्वर्भपुञ्जीलैः पवयति। अपामेवेनं तेजसा वर्चसाऽभिषिञ्चति॥२९॥

भवन्त्यष्ट्रामवुरुध्यं वदन्ति वर्भा यद्वर्भपुञ्जीलैः पवत्येकं च॥ [९]

प्रजापतिरकामयत बहोर्भूयान्स्थ्यामिति। स एतं पञ्चशारदीयमपश्यत्। तमाऽहरत्। तेनायजत। ततो वै स बहोर्भूयानभवत्। यः कामयत बहोर्भूयान्स्थ्यामिति। स पञ्चशारदीयेन यजेत। बहोरेव भूयान्भवति। मरुत्स्तोमो वा एषः। मरुतो हि देवानां भूर्यिष्ठाः॥३०॥

बहुर्भवति। य एतेन यजते। य उचैनमेवं वेद। पञ्चशारदीयो भवति। पञ्च वा ऋतवः संवत्सरः। ऋतुष्वेव संवत्सरे प्रति तिष्ठति। अथो पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः। पाङ्क्तौ यज्ञः। यज्ञमेवाव रुन्धे। सप्तदशः स्तोमा नाति यन्ति। सप्तदशः प्रजापतिः। प्रजापतेरास्त्यै॥३१॥

भूर्यिष्ठा यन्ति द्वे च॥ [१०]

अगस्त्यो मरुच्च उक्ष्णः प्रौक्षत्। तानिन्द्र आदत्त। त एनं वज्रमुद्यत्याभ्यायन्त। तान्गस्त्यंश्चैवेन्द्रंश्च कयाशुभीर्येनाशमयताम्। ताञ्छान्तानुपाह्वयत। यत्कयाशुभीर्यं भवति शान्त्यै। तस्मादेत ऐन्द्रामारुता उक्षाणः सवनीया भवन्ति। त्रयः प्रथमेऽहुत्रा लभ्यन्ते। एवं द्वितीयै। एवं तृतीयै॥३२॥

एवं चतुर्थे। पञ्चोत्तमेऽहन्ना लभ्यन्ते। वर्षिष्ठमिव ह्येतदहः। वर्षिष्ठः समानानां भवति। य एतेन यजते। य उचैनमेवं वेद। स्वाराज्यं वा एष यज्ञः। एतेन वा एकया वा कान्दमः स्वाराज्यमगच्छत्। स्वाराज्यं गच्छति। य एतेन यजते॥३३॥

य उ चैनमेवं वेद। मारुतो वा एषः स्तोमः। एतेन वै मरुतो देवानां भूर्यिष्ठा अभवन्। भूर्यिष्ठः समानानां भवति। य एतेन यजते। य उ चैनमेवं वेद। पञ्चशारदीयो वा एष यज्ञः। आ पञ्चमात्पुरुषादन्नमत्ति। य एतेन यजते। य उ चैनमेवं वेद। सप्तदशः स्तोमानातिं यन्ति। सप्तदशः प्रजापतिः। प्रजापतेरेव नैति॥३४॥

तृतीयं गच्छति य एतेन यजतेऽति य एतेन यजते य उ चैनमेवं वेद त्रीणि च (अगस्त्यः स्वाराज्यं मारुतः पञ्चशारदीयो वा एष यज्ञः सप्तदशं प्रजापतेरेव नैति॥) [११]

अस्या जरांसो दमा मरित्राः। अर्चद्धूमासो अग्रयः पावकाः। श्विचीचयः श्वात्रासो भुरण्यवः। वनरषदो वायवो न सोमाः। यजा नो मित्रावरुणा। यजा देवाः ऋतं बृहत्। अग्रे यक्षि स्वन्दमम्। अश्विना पिबन्तः सुतम्। दीद्यग्नी शुचित्रता। ऋतुना यज्ञवाहसा॥३५॥

द्वे विरूपे चरतः स्वर्थे। अन्याऽन्यां वथ्समुप धापयेते। हरिरन्यस्यां भवति स्वधावान्। शुक्रो अन्यस्यां ददृशे सुवर्चाः। पूर्वापरं चरतो माययैतौ। शिशू क्रीडन्तौ परि यातो अध्वरम्। विश्वान्यन्यो भुवनाऽभि चष्टे। ऋतूनन्यो विदधन्नायते पुनः। त्रीणि शता त्रीषहस्रण्यग्निम्। त्रिंशच्च देवा नव चाऽसपर्यन्त॥३६॥

औक्षं घृतैरास्तृणन्बृहिरस्मै। आदिद्धोतारं न्यषादयन्त। अग्निनाऽग्निः समिध्यते। कविर्गृहपतिर्युवा। हव्यवाङ्मुहोऽऽस्यः। अग्निर्देवानां जठरम्। पूतदक्षः कविक्रतुः। देवो देवेभिरा गमत्। अग्निश्रियो मरुतो विश्वकृष्टयः। आ त्वेषमुग्रमव ईमहे वयम्॥३७॥

ते स्वानिनो रुद्रियां वरुषनिर्णिजः। सिंहा न हेषक्रतवः सुदानवः। यदुत्तमे मरुतो मध्यमे वा। यद्वाऽवमे सुभगासो दिवि ष्ट। ततो नो रुद्रा उत वाऽन्वस्य। अग्रे वित्ताद्धविषो यद्यजामः। ईडे अग्निः स्ववसन्नमोभिः। इह प्रसप्तो वि च यत्कृतं नः। रथैरिव प्रभरे वाजयद्विः। प्रदक्षिणिन्मरुताः स्तोममृच्छाम्॥३८॥

श्रुधि श्रुत्कर्ण वह्निभिः। देवैरग्रे स्यावभिः। आसीदन्त बृहिषि। मित्रो वरुणो अर्यमा। प्रातर्यावाणो अध्वरम्। विश्वेषामदितिर्यज्ञियानाम्। विश्वेषामतिथिर्मानुषाणाम्। अग्निर्देवानामव आवृणानः। सुमृडीको भवतु विश्ववेदाः। त्वे अग्रे सुमतिं भिक्षमाणाः॥३९॥

दिवि श्रवो दधिरे यज्ञियांसः। नक्ता च चक्रुरूपसा विरूपे। कृष्णं च वर्णमरुणं च सन्धुः। त्वामग्न आदित्यासं आस्यम्। त्वां जिह्वाश्चुचयश्चक्रिरे कवे। त्वाश्च रातिपाचो अध्वरेषु सक्षिरे। त्वे देवा हविरदन्त्याहुतम्। नि त्वा यज्ञस्य साधनम्। अग्ने होतांरमृत्विजम्। वनुष्वद्देव धीमहि प्रचेतसम्। जीरं दूतममर्त्यम्॥४०॥

यज्ञवाहुसासपर्यन्वयमृच्छां भिक्षमाणाः प्रचेतसमेकं च॥ [१२]

तिष्ठा हरी रथ आ युज्यमाना याहि। वायुर्न नियुतो नो अच्छ। पिबास्यन्धो अभिसृष्टो अस्मे। इन्द्रः स्वाहा ररिमा ते मदाया। कस्य वृषा सुते सचा। नियुत्वान्वृषभो रणत्। वृत्रहा सोमपीतये। इन्द्रं वयं महाधने। इन्द्रमर्भे हवामहे। युजं वृत्रेषु वज्रिणम्॥४१॥

द्विता यो वृत्रहन्तमः। विद इन्द्रः शतक्रतुः। उप नो हरिभिः सुतम्। स सूर आजनयं ज्योतिरिन्द्रम्। अया धिया तरणिरद्रिबर्हाः। ऋतेन शुष्मी नवमानो अर्केः। व्युस्निधो अस्रो अद्रिर्बिभेद। उतत्यदाश्वश्चियम्। यदिन्द्र नाहुषीष्वा। अग्ने विक्षु प्रतीदयत्॥४२॥

भरेष्विन्द्रश्च सुहवश्च हवामहे। अश्चोमुचश्च सुकृतं दैव्यं जनम्। अग्निं मित्रं वरुणश्च सातये भगम्। द्यावापृथिवी मरुतः स्वस्तये। महि क्षेत्रं पुरुश्चन्द्रं वि विद्वान्। आदिथ्सखिभ्यश्चरथश्च समैरत्। इन्द्रो नृभिरजनदीद्यानः साकम्। सूर्यमुषसं गातुमग्निम्। उरु नो लोकमनु नेषि विद्वान्। सुर्वर्वज्योतिरभयश्च स्वस्ति॥४३॥

ऋष्या तं इन्द्रं स्थविरस्य बाहू। उपस्थेयाम शरणा बृहन्ता। आ नो विश्वाभिरुतिभिः सजोषाः। ब्रह्म जुषाणो हर्यश्च याहि। वरीवृजथस्थविरैभिः सुशिप्रा। अस्मे दधद्वृषणश्च शुष्ममिन्द्र। इन्द्राय गावं आशिरम्। ददुहे वज्रिणे मधु। यथ्सीमुपह्वरे विदत्। तास्ते वज्रिन्धेनवो जोजयुर्नः॥४४॥

गभस्तयो नियुतो विश्ववाराः। अहरहर्भूय इज्जोगुवानाः। पूर्णा इन्द्र क्षुमतो भोजनस्य। इमां ते धियं प्र भरे मही महीम्। अस्य स्तोत्रे धिषणा यत्त आनजे। तमुथ्सवे च प्रसवे च सासहिम्। इन्द्रं देवासः शवसा मदं ननु॥४५॥

वज्रिणमयथ्वस्ति जोजयुर्नः सुप्त च॥ [१३]

प्रजापतिः पशूनसृजत। तैस्माथ्सृष्टाः परां च आयन्। तानग्निष्टोमेन नाऽऽप्रौत्। तानुक्थ्येन नाऽऽप्रौत्। तान्थोडशिना नाऽऽप्रौत्। तान्रात्रिया नाऽऽप्रौत्। तान्थ्सन्धिना नाऽऽप्रौत्। सोऽग्निमब्रवीत्। इमान् ईप्सेति। तान्ग्निस्रिवृता स्तोमेन नाऽऽप्रौत्॥४६॥

स इन्द्रमब्रवीत्। इमान् ईप्सेति। तानिन्द्रः पञ्चदशेन स्तोमेन नाऽऽप्नोत्। स विश्वान्देवानब्रवीत्। इमान् ईप्सेतेति। तान् विश्वेदेवाः सप्तदशेन स्तोमेन नाऽऽप्नुवन्। स विष्णुमब्रवीत्। इमान् ईप्सेति। तान् विष्णुरेकविंशेन स्तोमेनाऽऽप्नोत्। वारवन्तीयेनावारयत्॥४७॥

इदं विष्णुर्वि चक्रम् इति व्यक्रमत। यस्मात्पशवः प्रप्रेव भ्रंशैरन्। स एतेन यजेत। यदाप्नोत्। तदप्नोर्यामस्याप्नोर्यामत्वम्। एतेन वै देवा जैत्वानि जित्वा। यं काममकामयन्त तमाऽऽप्नुवन्। यं कामं कामयते। तमेतेनाऽऽप्नोति॥४८॥

स्तोमेन नाऽऽप्नोदवारयत् नवं च॥

[१४]

व्याघ्रोऽयमग्नौ चरति प्रविष्टः। ऋषीणां पुत्रो अभिशस्तिपा अयम्। नमस्कारेण नमसा ते जुहोमि। मा देवानां मिथुयाकर्म भागम्। सावीरुहि देव प्रसवाय पित्रे। वर्ष्माणमस्मै वरिमाणमस्मै। अथास्मभ्यं सवितः सर्वताता। दिवेदिव आ सुवा भूरि पश्वः। भूतो भूतेषु चरति प्रविष्टः। स भूतानामधिपतिर्बभूव॥४९॥

तस्य मृत्यौ चरति राजसूयम्। स राजा राज्यमनु मन्यतामिदम्। येभिः शिल्पैः पप्रथानामदहत्। येभिर्धामभ्यपिशत्प्रजापतिः। येभिर्वाचं विश्वरूपां समव्ययत्। तेनेममग्न इह वर्चसा समङ्घि। येभिरादित्यस्तपति प्र केतुभिः। येभिः सूर्यो ददृशे चित्रभानुः। येभिर्वाचं पुष्कलेभिरव्ययत्। तेनेममग्न इह वर्चसा समङ्घि॥५०॥

आऽयं भातु शवसा पञ्च कृष्टीः। इन्द्र इव ज्येष्ठो भवतु प्रजावान्। अस्मा अस्तु पुष्कलं चित्रभानु। आऽयं पृणक्तु रजसी उपस्थम्। यत्ते शिल्पं कश्यप रोचनावत्। इन्द्रियावत्पुष्कलं चित्रभानु। यस्मिन्सूर्या अर्पिताः सप्त साकम्। तस्मिन्नाजानमधि विश्रयेमम्। द्यौरसि पृथिव्यसि। व्याघ्रो वैयाघ्रेऽधि॥५१॥

विश्रयस्व दिशो महीः। विशस्त्वा सर्वा वाञ्छन्तु। मा त्वद्राष्ट्रमधि भ्रशत्। या दिव्या आपः पयसा सम्बभूवुः। या अन्तरिक्ष उत पार्थिवीर्याः। तासां त्वा सर्वासां रुचा। अभिषिञ्चामि वर्चसा। अभि त्वा वर्चसाऽसिचं दिव्येन। पयसा सह। यथासां राष्ट्रवर्धनः॥५२॥

तथा त्वा सविता करत्। इन्द्र विश्वां अवीवृधन्। समुद्रव्यचसङ्गिरः। रथीतमं

रथीनाम्। वाजानां५ सत्पतिं पतिम्। वसंवस्त्वा पुरस्तादभिषिञ्चन्तु गायत्रेण छन्दसा। रुद्रास्त्वा दक्षिणतोऽभिषिञ्चन्तु त्रैष्टुभेन छन्दसा। आदित्यास्त्वा पश्चादभिषिञ्चन्तु जागतेन छन्दसा। विश्वे॑ त्वा देवा उत्तरतोऽभिषिञ्चन्तु त्वाऽनुष्टुभेन छन्दसा। बृहस्पतिस्त्वोपरिष्ठादभिषिञ्चन्तु पाङ्केन छन्दसा॥५३॥

अरुणं त्वा वृकमुग्रङ्गजङ्करम्। रोचमानं मरुतामग्रे अर्चिषः। सूर्यवन्तं मघवानं विषासहिम्। इन्द्रमुक्थेषु नामहूतम्५ हुवेम। प्र बाहवां सिसृतं जीवसे नः। आ नो गव्यूतिमुक्षतं घृतेन। आ नो जने॑ श्रवयतं युवाना। श्रुतं मे मित्रावरुणा हवेमा। इन्द्रस्य ते वीर्यकृतः। बाहू उपाव॑ हरामि॥५४॥

बृहवाव्ययतेनेममग्र इह वर्चसा समङ्कि वेयाग्रेऽधि राष्ट्रवर्धनः पाङ्केन छन्दसोपावहरामि॥[१५]

अभि प्रेहि॑ वीरय॑स्वा। उग्रश्चेता॑ सपत्न॒हा। आतिष्ठ॑ वृत्रहन्त॑मः। तुभ्यं देवा अधि॑ब्रवन्। अङ्कौ न्यङ्काव॑भितो रथं यौ। ध्वान्तं वा॑ताग्रमनु॑ सञ्चरन्तौ। दूरेहै॑तिरिन्द्रियावा॑न्यत॒त्री। ते नोऽग्नयः॑ पप्रयः पारयन्तु। नमस्त ऋषे गदा। अव्य॑थायै त्वा स्व॒धायै॑ त्वा॥५५॥

मा न इन्द्रा॑भितस्त्वदृ॒ष्वारि॑ष्टासः। एवा ब्र॑ह्मन्तवेद॑स्तु। तिष्ठा॑ रथे अधि॑ यद्वज्र॑हस्तः। आ र॒श्मीन्दे॑व युवसे॑ स्व॒श्वः। आ तिष्ठ॑ वृत्रहन्नातिष्ठन्तं परि॑। अनु त्वेन्द्रो॑ मद॒त्वनु॑ त्वा मित्रावरु॑णौ। द्यौश्च॑ त्वा पृथि॒वी च॑ प्रचै॑तसा। शुक्रो बृ॒हद॑क्षिणा त्वा पिप॑र्तु। अनु॑ स्व॒धा चि॑किता५ सोमो॑ अ॒ग्निः। अनु॑ त्वाऽवतु॑ सवि॒ता स॒वेन॑॥५६॥

इन्द्रं विश्वा॑ अवीवृधन्। समु॒द्रव्य॑चसङ्गिरः॑। रथी॑तम्५ रथी॑नाम्। वाजानां५ सत्पतिं पतिम्। परि॑मा से॒न्या घोषाः॑। ज्यानां॑ वृञ्जन्तु गृध्र॑वः। मे॒थिष्ठाः॑ पिन्व॑माना इह। मां गोप॑तिम॒भि संवि॑शन्तु। तन्मेऽनु॑मतिरनु॑ मन्यताम्। तन्मा॒ता पृथि॒वी तत्पि॒ता द्यौः॥५७॥

तद्वावा॑णः सोम॒सुतो॑ मयो॒भुवः॑। तद॑श्विना शृणुत५ सौभगा युवम्। अव॑ ते हे॒ड उदु॑त्तमम्। एना व्याघ्रं प॑रिषस्वजा॒नाः। सि॒ह५ हि॒न्वन्ति॑ मह॒ते सौभ॑गाय। समु॒द्रं न सु॒हुव॑न्तस्थि॒वा५सम्। म॒र्मृज्य॑न्ते॑ द्वीपि॑नम॒फस्व॑न्तः। उद॑सावे॒तु सूर्यः॑। उदि॑दं मा॒मकं॑ वचः। उदि॑हि देव सूर्य। स॒ह व॑ग्न्या॒ मम॑। अ॒हं वा॑चो वि॒वाच॑नम्। मयि॑ वाग॑स्तु धर्ण॑सिः। यन्तु॑ न॒दयो॑ वर्ष॑न्तु प॒र्जन्याः॑। सु॒पिप्प॒ला ओष॑धयो भवन्तु। अन्न॑वतामोद॒नव॑तामामि॒क्षव॑ताम्। एषा५ राजा॑ भूयासम्॥५८॥

स्व॒धायै॑ त्वा स॒वेन॑ द्यौः सूर्य॑ सम॒ च॥[१६]

ये केशिनः प्रथमाः सत्रमासता। येभिराभृतं यदिदं विरोचते। तेभ्यो जुहोमि बहुधा घृतेन। रायस्पोषेणेमं वर्चसा स५ सृजाथ। नर्ते ब्रह्मणस्तपसो विमोकः। द्विनाम्री दीक्षा वशिनी ह्युग्रा। प्र केशाः सुवर्ते कण्डिनो भवन्ति। तेषां ब्रह्मेदीशे वपनस्य नान्यः। आ रोहं प्रोष्ठं विषहस्व शत्रून्। अवास्माग्दीक्षा वशिनी ह्युग्रा॥५९॥

देहि दक्षिणां प्रतिरस्वायुः। अर्थामुच्यस्व वरुणस्य पाशात्। येनावपथ्सविता क्षुरेण। सोमस्य राज्ञो वरुणस्य विद्वान्। तेन ब्रह्माणो वपतेदमस्योर्जेमम्। रय्या वर्चसा स५ सृजाथ। मा ते केशाननु गाद्वर्च एतत्। तथा धाता करोतु ते। तुभ्यमिन्द्रो बृहस्पतिः। सविता वर्च आदधात्॥६०॥

तेभ्यो निधानं बहुधा व्यैच्छन्। अन्तरा द्यावापृथिवी अपः सुवः। दर्भस्तम्बे वीर्यकृते निधाय। पौ५स्येनेमं वर्चसा स५ सृजाथ। बलं ते बाहुवोः सविता दधातु। सोमस्त्वाऽनक्तु पयसा घृतेन। स्त्रीषु रूपमश्विनैतन्नि धत्तम्। पौ५स्येनेमं वर्चसा स५ सृजाथ। यथसीमन्तं कङ्कतस्ते लिलेख। यद्वा क्षुरः परिववर्ज वप५स्ते। स्त्रीषु रूपमश्विनैतन्नि धत्तम्। पौ५स्येनेम५ स५ सृजाथो वीर्येण॥६१॥

अवास्माग्दीक्षा वशिनी ह्युग्राऽदधाद्वर्जं वप५ स्ते द्वे च॥ [१७]

इन्द्रं वै स्वाविशो मरुतो नापाचायन्। सोऽनपचाय्यमान एतं विघ्नमपश्यत्। तमाऽहरत्। तेनायजत। तेनैवासान्त५ स५ स्तम्भं व्यहन्। यद्व्यहन्। तद्विघ्नस्य विघ्नत्वम्। वि पाप्मानं भ्रातृव्य५ हते। य एतेन यजते। य उ चैनमेवं वेद॥६२॥

य५ राजानं विशो नापचार्येयुः। यो वा ब्राह्मणस्तमसा पाप्मना प्रावृतः स्यात्। स एतेन यजेत। विघ्नेनैवैनद्विहत्य। विशामार्धिपत्यं गच्छति। तस्य द्वे द्वादशे स्तोत्रे भवतः। द्वे चतुर्वि५शे। औद्विद्यमेव तत्। एतद्वै क्षत्रस्योद्विद्यम्। यदस्मै स्वाविशो बलि५ हरन्ति॥६३॥

हरन्त्यस्मै विशो बलिम्। ऐनमप्रतिख्यातं गच्छति। य एवं वेद। प्रबाहुगवा अग्रे क्षत्राण्यातेपुः। तेषामिन्द्रः क्षत्राण्यादत्त। न वा इमानि क्षत्राण्यभूवन्निति। तन्नक्षत्राणां नक्षत्रत्वम्। आ श्रेयसो भ्रातृव्यस्य तेजं इन्द्रियं दत्ते। य एतेन यजते। य उ चैनमेवं वेद॥६४॥

तद्यथा ह वै संचक्रिणौ कल्लकावुपावहितौ स्याताम्। एवमेतौ युग्मन्तौ स्तोमौ। अयुक्षु स्तोमेषु क्रियेते। पाप्मनोऽपहत्यै। अप पाप्मानं भ्रातृव्यं हते। य एतेन यजते। य उ चैनमेवं वेद। तद्यथा ह वै सूतग्राम्ण्यः। एवं छन्दांसि। तेष्वसावादित्यो बृहतीरभ्यूढः॥६५॥

सुतो बृहतीषु स्तुवते सुतो बृहन्। प्रजयां पशुभिरसानीत्येव। व्यतिषक्ताभिः स्तुवते। व्यतिषक्तं वै क्षत्रं विशा। विशैवेन क्षत्रेण व्यतिषजति। व्यतिषक्ताभिः स्तुवते। व्यतिषक्तो वै ग्राम्णीः संजातैः। सजातैरेवेन व्यतिषजति। व्यतिषक्ताभिः स्तुवते। व्यतिषक्तो वै पुरुषः पाप्मभिः। व्यतिषक्ताभिरेवास्य पाप्मनो नुदते॥६६॥

वेद हरन्त्येनमेवं वेदाभ्यूढः पाप्मभिरैकं च॥

[१८]

त्रिवृद्यदांशैर्योऽग्निमुखा ह्यद्विर्यदांशेय आग्नेयो न वै सोमं यो वै सोमं नैष गोसवः सिंहेऽभि प्रेहि मित्रवर्धनः प्रजापतिस्ता ओदनं प्रजापतिरकामयत बहुर्भूयान्गस्त्योस्या जरांसस्तिष्ठा हरिं प्रजापतिः पशुन्याग्रोऽयमभिप्रेहि वृत्रहन्तमो ये केशिन् इन्द्रं वा अष्टादश॥१८॥

त्रिवृद्यो वै सोमनायुरसि बहुर्भवति तिष्ठा हरीरथ आयं भातु तेभ्यो निधानं पदर्थष्टिः॥६६॥

त्रिवृत्पाप्मनो नुदते॥

हरिः ओम्॥

॥इति श्रीकृष्णयजुर्वेदीयतैत्तिरीयब्राह्मणे द्वितीयाष्टके सप्तमः प्रपाठकः समाप्तः॥